

Досвід соціалізації підлітків в літньому скаутському наметовому таборі „Витоки”

Автори статті обґрунтовують, що скаутський табір є ефективною формою організації літнього дозвілля дітей, підлітків та молоді, та має багатий соціально-педагогічний та виховний потенціал.

The authors argue that the scout camp is an efficient form of organization of a summer cottage for children, adolescents and youth, and has a wealth of socio-pedagogical and educational potential.

Зі становленням в Україні правової демократичної держави і розвитком громадянського суспільства значно зростає роль громадських дитячих та молодіжних об'єднань, чільне місце серед яких посідають сучасні скаутські організації. Для них характерні відсутність формалізму в роботі, спрямованість на надання їх членам життєво необхідних знань, формування практичних умінь та навичок, що дає змогу підвищувати адаптивні можливості скаутської молоді у динамічному соціумі та сприяє засвоєнню нею соціального досвіду. Гуманістичні засади організації роботи, акцент на вихованні особистості з високоморальною громадянською позицією і плюралістичним світоглядом, застосування педагогічно виважених методів роботи з дітьми та молоддю не тільки забезпечують життєздатність та популярність скаутських організацій, а й дають підстави розглядати їх як важливих суб'єктів соціалізації підлітків [1].

Скаутинг – один із дієвих способів формування активної громадянської позиції, необхідна умова збагачення інтелектуального, творчого потенціалу, найбільш повного розвитку здібностей, талантів в інтересах самої особистості й суспільства.

Психолого-педагогічні проблеми соціального виховання підлітків розглядали Б. Ананьєв, І. Бех, А. Петровський. Важливе значення у контексті нашого дослідження мають праці зарубіжних фахівців з проблем скаутського руху М. Балестріно, Дж. Барра, Р. Біркбі, Б. Лава та ін.

Наукові дослідження, які безпосередньо стосуються організації педагогічного процесу в системі скаутингу, здійснювали українські дослідники О. Бондар, Ю. Жданович, В. Окаринський, М. Окаринський, Л. Ярова, С. Диба, Т. Ярулова та ін. Значний інтерес становлять сучасні праці російських учених-дослідників дитячих та молодіжних рухів, і скаутського зокрема, Л. Алієвої, А. Волохова, Л. Грибанової, В. Григорової, В. Кудінова, Ю. Кудряшова, Л. Легошиної, Р. Литвака, М. Рожкова та ін.

Метою статті є узагальнення досвіду соціалізації підлітків в літньому скаутському наметовому таборі „Витоки”.

Організувати систему виховної роботи в скаутському літньому наметовому таборі педагогічно вміло, з урахуванням вимог часу й можливостей підлітків складно, адже вона вирішує завдання цілісного формування й розвитку особистості. У цьому зв'язку є надзвичайно важливим комплексний підхід до проведення виховних заходів, що залежить від уміння педагогів ставити й вирішувати одночасно різні виховні завдання [2].

Програма літнього наметового табору, в основу якої покладено скаутський метод виховання, сприяє розвитку важливих життєвих соціальних компетенцій підлітків, таких як здатність до співпраці; вміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях; навички взаєморозуміння; активна соціальна позиція; соціальні та громадянські вміння і цінності; комунікативні навички; мобільність (у різних соціальних умовах); вміння визначати особисті ролі в суспільстві.

Скаутська система виховання ґрунтується на природному розвитку молодих людей та створює сприятливе середовище, що відповідає потребам підлітків в дії (ризикувати, долати труднощі); бажанню досліджувати, експериментувати і відкривати; винахідливості; потребі відчувати себе визнаним,

шанованим і оціненим як особистість; потребі вибудувати тісні взаємовідносини; прагненню зрозуміти сенс навколишнього світу. Вона намагається допомогти особистості використовувати свої здібності якнайповніше, задля розкриття всього свого потенціалу. Крім цього, скаутинг допомагає особистості розглядати себе як частину світу та розвивати почуття належності до нього.

Підліток потребує взаємодії зі світом, можливості покращувати його, а все це забезпечується у скаутському наметовому таборі. В його умовах він вчиться самостійно задовольняти свої потреби: фізіологічні (створення необхідних умов для виживання), потреби в безпеці (організація режимних моментів табору, які б включали потреби в захисті від фізичних і психологічних небезпек з боку навколишнього середовища), соціальні потреби (почуття приналежності до конкретної групи, загону, патруля, підтримка з боку колег по команді), потреби в повазі (особистісні досягнення під час участі в таборових змаганнях, іграх, конкурсах, повага та авторитет членів команди, патруля), потреби в самовираженні (реалізація своїх потенційних можливостей під час участі в програмних заходах скаутського наметового табору і зростання як особистості). Саме у скаутському наметовому таборі створюються умови для того, щоб підлітки на основі пережитого ними досвіду будували цілі власного особистісного розвитку та виходячи з особистісних мотивацій, формували в майбутньому свій характер – для себе самих, для інших, для своєї країни [3]. Тому вкрай важливо грамотно вибудувати програми скаутських літніх таборів, готувати керівників таборових змін, ігротехніків, інструкторів. За сприяння дорослих, у неформальному спілкуванні з однолітками підліток знаходить нові якості, які стверджують в ньому як особистісну значущість і індивідуальну неповторність, так і здатність пізнавати інших і вибудувати з ними свої взаємини. Два найбільш важливих для успішного становлення особистості процеси – персоніфікація і соціалізація, найбільш повно, гармонійно і комфортно реалізуються саме у скаутському наметовому таборі.

Літній наметовий скаутський табір «Витоки» (далі – ЛНСТ «Витоки») існує з 1997 року як спільний проект Київського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та Київського міського осередку Національної Організації Скаутів України та успішно функціонує вже 14 років у Черкаській області Корсунь-Шевченківського району с. Виграїв на березі р. Рось.

Табір створено з метою забезпечення оптимальних психолого-педагогічних та організаційних умов для різнобічного саморозвитку дітей, підлітків та молоді. Завдання, які ставлять перед собою організатори ЛНСТ «Витоки»: організація процесу конструктивної взаємодії (процесу співробітництва та співтворчості); психолого-педагогічне та організаційне стимулювання творчої і соціальної активності (ініціативи); створення умов для гармонійного освоєння учасниками наметового табору принципів здорового способу життя; фізичне та соціальне загартовування; створення оптимальних умов для ефективного засвоєння комплексу знань про навколишній світ і себе; сприяння оволодінню навичками трудової, творчої, фізкультурно-спортивної, туристичної та інтелектуальної діяльності; створення умов для формування дозвіллевої культури; створення умов для розвитку таких якостей, як самостійність, ініціативність, відповідальність, працездатність, гнучкість, мобільність, комунікабельність; створення сприятливих психолого-педагогічних та організаційних умов; сприяння прагненню до саморозвитку.

Серед особливостей ЛНСТ «Витоки» варто виділити такі:

1. Автономність. Діти, підлітки опиняються поза впливу сім'ї, школи, іншого постійного соціального оточення, яке відіграє важливу роль і визначає стратегію життя молодих людей. Саме автономність і незалежність, відірваність від звичних зв'язків, відносин, очікувань і залежностей дозволяють створити оптимальні соціальні, педагогічні та психологічні умови для розвитку самостійності. Більшість дітей перший досвід повного самообслуговування, самоконтролю в повсякденному побуті отримують у таборі.

2. Об'єднаність. Як правило, в одній групі, в одному колективі знаходяться хлопці та дівчата з різним життєвим досвідом, світоглядом, комплексом умінь і навичок, ціннісними орієнтаціями, уявленнями про норми поведінки, відносин. Крім того, часто це бувають групи, членами яких стають діти і молоді люди з різних місцевостей, районів і навіть регіонів. Все це в умовах постійного спілкування (з урахуванням того, наскільки важливою і прийнятною підлітками та молодими людьми є інформація, що виходить від однолітків) призводить до того, що за досить короткий проміжок часу перебування в умовах скаутського наметового табору підлітки отримують значний життєвий досвід.

3. Узгодженість дій. Потрапляючи в умови тимчасового колективу, підліток опиняється в такій соціальній ситуації, в якій постійно виникає необхідність підкорятися новим вимогам і правилам, які нерідко вступають в протиріччя з його внутрішніми правилами, установками та очікуваннями. Педагогічно правильно організований процес колективного прийняття низки правил потенційно призводить до досягнення високого рівня розвитку взаємодії, узгодженості спільної діяльності учасників табору. Конструктивна взаємодія неможлива без прийняття учасниками наметового табору будь-якої компромісної позиції, без прийняття (часткового або повного) точок зору і позицій інших людей.

4. Взаємодія. Умови життєдіяльності в ЛНСТ «Витоки» сприяють високій інтенсивності спілкування дітей і молодих людей, оскільки спілкування стає необхідним у різних сферах: побутовій, інтелектуальній, емоційній. Необхідність встановлювати комунікативні зв'язки позитивно впливає на розвиток особистості і колективу.

На соціальну та виховну ролі ЛНСТ «Витоки» впливають трудове виховання та адаптація до самостійного життя; динамічний простір; природне середовище, особлива атмосфера, відкритість соціального середовища.

Також важливим аспектом організації ЛНСТ «Витоки» є кадровий склад. Обстановка наметового табору, умови його організації та проведення є відчутними імпульсами в особистісному, соціальному і професійному

саморозвитку педагогічних працівників. Педагоги ЛНСТ «Витоки» – це , як правило, універсали (цього вимагають самі умови організації та роботи з дітьми та підлітками в наметовому таборі), адже їхня взаємодія з вихованцями наметового табору здійснюється постійно, у всіх напрямках і сферах життєдіяльності (побутова, господарська, творча, емоційна, спортивна тощо).

Виховна програма ЛНСТ «Витоки» є комплексною та враховує всі види діяльності дитини в процесі відпочинку. Так програмою табору передбачено проведення концертно-розважальних заходів, навчальних курсів, творчих майстерень та практикумів, спортивних змагань та туристичних походів (радіальних виходів), станційних розвиваючих ігор тощо. Окрім того, важливим компонентом виховної програми є скаутський метод, який у повному обсязі реалізується саме у наметовому таборі. Протягом оздоровчої зміни діти мають можливість набути нових знань та практичних навичок з основ туризму, медицини, картографії, ігромайстерності, спробувати себе в новій ролі – ролі скаут-лідера, випробувати власні сили беручи участь у випробуваннях на здачу звання хитрий лис, беркут лісу, чорна пантера тощо.

ЛНСТ «Витоки» є ефективною формою організації літнього заміського дозвілля дітей, підлітків та молоді, та має багатий соціально-педагогічний та виховний потенціал.

Питання соціалізації підлітків у скаутському наметовому таборі вимагає детального вивчення, аналізу та узагальнення, розробки організаційних та педагогічних умов, дотримання яких дозволить відкрити додаткові можливості покращення соціалізації підлітків, цілеспрямованого формування їх самосвідомості та регуляції соціальної поведінки.

Список літератури

1. Диба С. Г. Педагогічні умови соціалізації учнівської молоді в скаутських організаціях (вітчизняний і зарубіжний досвід) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Диба Світлана Григорівна. – К., 2005. – 214 с.

2. Москаленко В. В. Скаутська група і формування моральних якостей підлітка / В. В. Москаленко // Практична психологія і соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 1–5.
3. Ярулова Т. Г. Скаутський лагерь: програми и організація : метод. пособ. / Ярулова Т. Г. ; Региональное Бюро Евразии Всемирного Скаутского Бюро ; Российская Ассоциация Навигаторов/Скаутов. – М. : [б. и.], 2005. – 176 с.